

ՀԱՅԴԵՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅ

ԲԱՐՁՐԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՅՐԻԵՍՏԳԻՏԱԿԱՆ

Նը Բրուտարկդի ամէն ամսոց պիզքը:
Բած առարկային կ կամացի վմասդի ծարելան 8 ֆր
— 4 ռք.: — Վեցանուն 5 ֆր. — 2 ռք. 50 կու.
Ենէ թիր առամձն կը փաստուի 1 ֆր. — 50 կու.
Խորագործեան կենդրապայտ է Վհեճան, ՍՄին
թարման Միջաշանք թիճան Սայր վմաս:

Արևածը՝ ի Կոտսանապոյի եւ ի Զօրովաճառ այս
Մարտաթան ամա Վաստակովաներք կ'ըրդու-
առի տափ ճամփո ճափոց:

Արևածը ուղիշ բարչաբերու Բամար յիշեալ Վա-
ստակովաներք կ'ասի ճամփո ժամփո հասութէ:
Ժամփո համեմ ասած ասակով ճամփո համար:

FEDERAL BUDGET

ОБРОБУДУВЪ

ՄԱԾԽԵՆԱԳՐԱԿԱՆ - Պր. Ամսառ Ծվայեկը - Լերիսն-
Քէմ եւ Թրկիր Հայոց:
ԴՐԱԿԱՆ - Ծուսահայոց Գրականութիւնը: - Պատ-

թութիւնն ինքնադց չէ, բայց այն բողոքներն՝
որոնցմէ իւր սկիզբն առած է, աճեցուց զարգա-

ցուց առանց ու Եւ է արտաքին ազդեցութեան։
Տիեզերական պատմութեան մէջ ի հարկէ

ИПРІОРИ ІМІДЖУ

Исследование — Изменение:

Տարբերակած = Ծովագործութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

FURS
WILSON

1. E-mail

ԿՈՐԱԼՈՒՅՔ = ՏՎՏԵՍՄԱԿԱՆ = ՄԱՆՐԱԼՈՒՔ

תְּמִימָנָה - 30000 שֶׁקְעָדָם

ԱՐԴՅՈՒՆՎԱՐԱԿԱՆ

ԱՐԵՎԵՆԻ ԱԳՐԱԿԱՆ

9c. ԱՐԵՎԱՏՅԱՆ-ԽԵՆՔԻՆՅԱՆԻ ԽԵՎԱՐ ՀԱՅՈՒԹ

(സംസ്കാരിക്കുന്നത്)

Ա. Հայաստան և Անդրկովական թերակղզին.

Յառաջանակողման Ասից դասական երկրին
մասն է նաեւ Հպատական եւ ասոր կից Անատո-
լական թերապեզին։ Հպատականի մանրազնին
Նկատողութիւնը մարդկային գործունեութեան
հին ժամանակակի վկայ շատ լաւ մատորական
հայեցքաւաճք արձակել կը չնորհէ։ Բազմաթիւ
բարձրագուառաց մէջ որոշցմավ դրաքի գաւ-
առներէն դէպի ի Հպատական մուտքը իր փակուէր
սեպահական քաղաքակրթութեան շրջան մը դ չ ա-
ացած է, որուն հմանական տարրերը բարեւ հիմ-
ւեմականութեան ցցց կու տան, սակայն իւր կերպ
պաւորութեան եւ նաեւ պատմական զարդարման
մէջ նող հանրապէտ տեղական սեպահանութիւն
ու նշանակութիւն ունի։ Հպատական քաղաքակրթ-

թութիւնն նիշնագր չէ, բայց այն բողոքներն՝
որոնցից իւր սկիզբն առած է, աճեցուց զարգա-
ցուց առանց ու եւ է արտաքին ազդեցութեան։

Տիգերական պատմութեան մէջ ի հարկէ
գրարկան ջեր չունեցաւ Հայաստան¹, բայց
իրեւ Հին-Երանեան ծալիկեալ ազգ՝ պարսկա-
կան բարձրագաւառին պատմանանօրէն ասպազու-
ցեալ պատմաքարտ եւ յայնկայ մարական ու
ասորդաւանեան աշխարհականութեան գտնութեան
գաւառաց մէջ դիպեալ՝ պայման անծանօթութեան
քողով պողովեալ անենա Հին դիպուածութեան
գաւառակութիւնը կը լուս։ Ընդհանրապէս հայ-
ական պատմութիւնն ոչ այլ ինչ մեզ կը ներ-
կայացընէ, բայց տեղական ընդարձակում մը Ե-
րանէն (պարսկական բարձրագաւառին) անձուկ
ասհամանէն անդին մինչեւ գրնուսոփ ափունըն ու
կովկասու հարաւային ստորաբար բայց յառաջ

¹ Հեղինակին մորո զայն շիմանուր, իբրև թէ
Հայուսաց պատմութեան մէջ ամենինք նշանակութիւն
ունենաւ, պէտք նշանի անվիճ քանիքութիւն նշանագործութիւն
Պարունակ Յօնին և ուղի ինչն ապարագութիւն մէջ պարունակութիւն
ամբողջաւութեան մէջ պատմութիւն մէջ պարունակութիւն
կազմուն էն, ոյն առանձին գոր ինչուցուն մէջ չէ անընդ
անձան է ամենին մէջ նշանագործութիւն ու պատմութիւնը, ու
ուղաց թէրեւն նշանագործութիւն թէ մէջ ուղի էն ու մի
ինչուց պէտք նախարարութիւն ինչուցուն պայու սկզբ սկզբունք
քայլ սկզբունք ոժան բառուն և ուղի վիճակ քննապատճեան
մէջ արդիական պարունակութիւն է, ուղի ուղի պատ
մունքուն առանձին գոր սկզբունք ու ընապահ ուղաց
նշան ընդուն է ի գործուն, զանազան զարգացնեան
ու առանձին զարգացնեան ընթացքուն, ինչուն առ արդա
քայլ բառաշախաւութիւն ըստ ևն ինչու անհանուն են անձի
ժամանակաց քայլոց ու պատմութեան նպաստուն, թան
հայուսաց իբրև թէրեւն են զային ուղի ուղի ու թէ
զային ուղի իբրև պատմաց ընթան և թէ զային
իբրև անհին մաքել, ուղի մերժութիւն ուղի ուղի ուղի
մաքել ինսանաւուն մաս չէ առաջ որպատ ու առա
ջ ուղի պատմատար ուղման մաքելուն զային ուղի ուղի
առաջ ուղի ուղման, որուն թէրեւն զայն մէջ յայս
պատմաց էնին Հայուս ուղի զայն մէջուն բարձրացնեան
որուն էն Հայուս ուղի զայն մէջուն վայան մէջուն ըստ առաջ
ուղի ուղի մաս մէջ առանձ և նշանագութիւն մաս
Արքայուն ուղման զային մաքել է ի ինքանաւուն
ուղի և ինքանաւուն մաքել գոր առաջ ուղի մէջ մէջ մէջ է
ցանցուն ուղման նշան մաքել հայտ է ի հաստա
ուն ուղի ուղման մաքել է ի հաստա

բան պայսակի հին ժամանակաց եւ հայ ազգին քաղաքակրթութեան միջամտու ըլլան՝ աշխարհ- հագրախան հայութածք մ'արձակենք ըստ մեր սովորութեան, սկսեալ հին-ռուսական Հայաստանէն մինեւ բարձր՝ Հայոց:

Բ. Աշխարհագույն հայեցուածք :

Հպատակնի բարձրագուառն Արտպատա-
կանի Հարթմագուառնէն հիւսիսային-արեւմուեան
ուղղութեամբ Սալշըն (գրեթէ 4000 մետր
բարձրութեամբ) և Սահանը (գրեթէ 2600
մետր) Հսկայածեն սեպ մնաներէ սիներով, աշա-
քին բարձրութիւն մը կը ճեւացնին բառ բա-
ականի ընդ աւանլու մը պահպան Երանախ ձո-
րու մէջ գետսին անդիի կողմէն: Այս է Քարոզու-
չու լուրը: Սայ լըրան հիւսիսային-արեւ մուսեա-
մանին մէջ է 2100 մետր բարձրութեամբ Սե-
ռանա ծովը (Անտառու), աշխարհի սա ամենաբարձր
լըրանայներէն մին: Ընիւ աւազանը ըրազատեալ
է լըրան երկու բազուկներէն: Երեւանայ եւ Ծին-
մէջ տարածեալ բազուկը - Աւանդուն² - բազ-
մաթիւ հրաբրային սարերով (որոնք պիտ մարտօ-
նն) պասկեալ է: Այս ամեն գագաթները լըրե-
նե եւ նե հրաբրային ծառուն իրենց նկարագրա-
կան ծառոցին է: Դեւ է ի հիւսիսային-արեւ-
մուեան կողմէն Սեռանայ հու լըրեւ հիւտչետ կը
միանայ Հարթմագուառը շըմապտու հայական
լըրանց գուռովն հւես, որ մէկ կողմանէ դէպի ի
անդր-կովկասեան խորագուառներն եւ միւս
կողմանէ դէպի ի վրական (grusinisch) խօթմուն
աստիճան աստիճան իշխալը կաներեւութեանոյ

Այս լեռանց գոտիէն անջատեալ Երտուիչ՝
լայնատարած դաշտագետնովն առ Երեւանայ

սակայն միցեալ Արքապատճենի Հարթագաւառուն հետագա էր-
առան հետ Երասխայ ամազոնման ափանց եր-
կայութեան տարածեան լեռանց գոտին, կը
բարձրանայ լեռանց շրջ մը Վանայ ձորցն գտան,
որուն գոգին մէջ ամփոփեալ է Վանայ աղալճը
(1600 մետր բարձրութեամբ):

Ստորգիւ պյա գաւառամասն աւելի գաշ-
տագետնի նկարագիր կը կրէ: Ամենաբարձր գա-
դաթներն պյա լցոնաբօտեաց մէջ են, որոնք
արեւելեան Նշիրասայ (Մոռորդա՞) ակնաբաղզուկը-
վանց լիք բաժնեն կամբատեն. իսկ գաշտագե-
տնին արեւմտեաւ կողդը, ուր Նիրասը ընդհան-
րաստու հանդարատ ընթացիք հասելն եւ բազ-
մաթիւ աղբերափակներոց ամելին եւեւ. իւր
ուղին բռնադրաց կը հորդէ դէւք ի հարաւա-
կողմն խաշաձեւ բարձրացող լիքան մէջն, կը
սկսի լցոնանալ Եփրասաց երկու բաղչաց մէջի
անջապատրաբաժուելով, եւ իւր բարձրութեան
ամենաբարձր կէտին կը հասնի կործոյ (Երբուռ-՛)
հարաւակողմի:

Բայց յառաջ քան մեր հն հասկիլի՞ւ առ չենիս կ կելլ միւս երկու վերօյիշեալ խմբերէն անապատեալ լերանց խումբ մը պա ե՛ լերինք Մասունց կամ Արքուոյ, թէեւ տարածած թեամբ չէ Նշանակութիւնը պա մեծ է: Արքարա ձեամբ պատիկալ իւր կրկնի գագամթամբն կը տիրէ բազմաթիւ բարձրաբերձ գագամթան, որպիսի յէւրոպակ միայն լոյնածաւալ վյոյրաց մէջ սփռեալ կը տեսնուի: Ասոնք երախոյց նաղկաւէտ եւ բարեբեր դաշտագետնին շորջը բոլորաձև շարուած եւ հիւսիսակորմը՝ Անդիքու (4000 մետր), արեւալակողմն՝ Ին-Աբեկ (3600 մետր), արեւամուար՝ Գուուուր (2600 մետր), հարավակորմը՝ Կրկնագագամն Մէջ եւ Փուր Մասէն, որուն արեւաման ասարը մինչեւ 5260 մետր կը բարձրանայ:

Ինչպէս Սինա լըռն ասիական ցամաքաբաժնին հարաւային արեւմոտեան կողմը, նյոյնպէս

Յումբ։ բայց մեր Երասի ազգային սեպհականութիւնը թողուց եւ Եւրոպական Արքուն Արքունիք յարջործամբ դարձա-

սից սահմանագլուխն՝ եղան սահմանաբարձրդակութեան եւ քաղաքակրթութեան պատմութեան աւագ խորան աշխարհի (Hochaltar der Welt):

Երեւանէն՝ որ գեղեցիկ բարձրաւանդակ ճեմլեաց ձեւով սակաւ առ սակաւ կը բարձրանայ, ճամփան գրեթե հարաւային ուղղութեամբ երախայ ծաղկաւէտ մարդաց մէջն Մասիս լեռը կը տանի բնականապէս լեռն բնքնին զորկ է բուսական զարդէ: Գետինն արտահոսած լավայի զանուածենին պատմառա փիրուն է: Քարձանց վրայէն կը շողոզոն ստուացեան եւ ձիւնապատ սարերն պահապատ գագաթանց, զրոնք իրարևէ կանչառէ գրեթե 2000 մետր բարձրութեամբ կիրճ մը:

Մասեաց գագաթը՝ ուր հանգեաւ նշայ տապանը, սակաւ ինչ համարաձեւ եւ գրեթե 200 քայլ շրջապատ ունի: Զարիթափն ի մասնաւորի գեպի ի հարաւային եւ հրեփասիի արեւելք մեզ է: Այս բարձրութենէն աշխարհի ամենայն բնանաց համար համարած ի մասնապատէր տեսիլ մեր առջեւն կը պարզի, որ արդարեւ մեր Ազենաց շնաշխարհիկ եւ անշափան համբաւեալ տեսպէտին անբացատրելի եւ անհամեմատ աստիճանաւ: Կը գերազանցէ: Մասեանդ երբ սահեալ անցեաւ բազմաթիւ դարերը նկատենք, որոնք մարդկային ազդին առասպելաց մասափորին մէջ կը կորչին, յիրաւի ոչ աւրեթ պյառէս շարժիւ եւ յուղիւ են՝ որպէս ասս:

(Ըստուածիք:)

4. Յ. Թ.

ԳՐԱԿԱՆ

ԻՒԽԱՀԱՅԱՑ ԳՐՈՒՇՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Բակոր Մելիք-Յակոբան. (Բաֆիք:)

Առասիաբնակ Հայոց գրական ասպարիզն վայ երկու մեծ համայնքեր կը գործեն: մին՝ քաղցրախօս բնաբերգու բանաստեղծ է, Առափանչ Պարանին, ինչ մւսոք վեհինաս վիպասան, մեր ներկայ յօւսածիք գիշացածը, Պ. Յակոր Մելիք-Յակոբան, որ առ հասարակ ծանօթ է բոլոր մասնաւոր բնականեր կը գործին, յիրաւի ոչ աւրեթ պյառէս շարժիւ եւ յուղիւ են՝ որպէս ասս:

առանցու Գոմար-Քամիդի դիմաց կարող են պարծի իրենց Տկրտիւ Նեմ+Խեմով բայց կը միալին՝ եթէ մասնէն որ բաֆիքի համաշխափ եւ բաֆիքի հեղինակութիւնն ու գործունեութիւնն ունեցող վիպասան ունեցած են կամ ունեն իրենց մէջ:

Հայ գրականութեան այս նշանաւոր սպասառուն, որ այժմ արդէն իր յիններորդ ամսց շրջանը կը կատարէ, ծնած է Պարսիստան եւ այն տեղ է առած իր կիրական կրթութիւնը: Քանի մի առքի կամառականութեան եւ հայերէն լեզուի փարմագետութեան պարապեկ ետքէ: Բաֆիքի կը հանդիպի Թիֆլիսի մէջ Տւշին, կամ Զդրագյուն եւ՛ Մեծապ. Պար. Կարունուն, որ իր լուսաբինը ուղելով տապայեցնել ժողովրդական գործին, ուրիշ խորացիներուն նման չեր աշխատեր իր շարքը իրման ըրդէն արդէն հաչակ ստացած գրագետներ, պյառ կը շանունց գրինչեր նոր պյառ, որ կարողանոյ մշակել անոնց գրինչեր, եւ փորձել անոնց ընդունակութիւնները դրախան այս կամ այս ծիրիդ մէջ, եւ որոնց ինք կու տար ուղղութիւնը: Մեծ յաջուռներն ունեն Պար. Արծունի իր այս բազմացուութեանուրկութեան մէջ, որ նորա խթագործական եւ հրապարակախօսական արժանեաց նշանաւոր մի մասը կը կազմէ: Այս գեռ անյայա կամ քիչ ծախութ գրինչերուն մէջ Պ. Արծունու ուղղութեանը իր բարձրացած գրականուն գաղթած գրագէտն, որ ոյն ժամանակ ի հրատարակել իր ճանապարհորդութեանց նկարագրութիւնը: Խորիսյա թէ բարյաց պէտք եւ թէ նիբարէս պահանջան Պարանինը: Արծունու ուղղութեանը համար հայեց անցական գործունեութիւնները, որ մեր մէջ առաջի անգամ կերպեան եւ որոնք պիտի գործի ի գործեր Մշ-ի մէջ, իրեւե նոր առաջին աշխատավոր կիրակիցը, ինչ կազմ նորա դրական փառաւոր գործունեութեան բունքներուն բունքներուն գրականութիւններն, որ պահնելի վիպասանութիւններն, որ մեր մէջ առաջի անգամ կերպեան եւ որոնք պիտի գործի ի գործարքնեն հեղինակին յենք համրութենէ նույն հաստուած հաչակը, լրաց եւ տեսած մեծուած մասամբ այն այսանեաց շըջնինի մէջ: Բաֆիքին հանճար մի է, որպէս արտեստական շատ քիչ մաս ունի: Նորա տաղանդաւոր գրինչն արքիւրէն կառնաւ իր սկիզբն ալ մլրէն ալ: Եթէ է, կառն շաստըրը, Բաֆիքի բարձրացոյն կրթութիւն առած լինէր եւ փոքր ի շատէ բաղմակողմանի ուսում, որով կարողանար եւ ուղարկան նշանաւոր վիպասաններն իրենց ընտարքնեն կարգադ եւ ստամեասիրէլ, նոյնօր եւ բորգական մասնագրի հաչակ կունենար: Բաֆիքի դիտէ միայն հայերէն, ուստերէն եւ պարսկերէն:

Բաֆիքի վիպասան է, բառին ամբողջ նշանակութեամբն, եւ կը շեշտենք — Հայոց մէջ առաջին վիպասաճը: Կամ կը գրէ թէ ներկայ, ժողովրդական եւ թէ նախկին, պատմական կեանքէն: Այս վերջն միւղը փորձան են եւ քանի մորիշ գրիւներ, որնց մէջ նշանաւոր է ի Տաճկահայութիւնը, (Ծիննանեան) Բայց որչափ ալ զայն զովէ նախկին Փոքրին՝ Գրիւը, պյառ ամենայինի Բաֆիքի գեթ քանի մի աստիճան կը գերազանցէ պյառ զուզին մէջ ալ զշերէնց, որով գրաւածները, — ինչպէս Երբուած, Բ. Դարչու, Թարոս Լեռնէ, Թէոդորոս Ռուսուանէ, —